

Серед заходів, які б сприяли активізації життя людей похилого віку Є. Холостова [5] називає:

1) розвиток і удосконалення системи охорони здоров'я (особливо геріатрії) і реабілітаційних заходів;

2) розвиток системи технічного забезпечення (протези, ортопедичні і слухові апарати, інвалідні коляски, інше медичне обладнання) і переобладнання квартир, де мешкають люди похилого віку, з урахуванням їх потреб;

3) розвиток сфери домашніх послуг, насамперед пов'язаних із доглядом за немічними старими людьми;

4) підвищення рівня життя людей похилого віку, який би відповідав середньому рівневі життя в суспільстві і якнайменше уступав тому рівневі, до якого вони звикли за роки своєї професійної діяльності.

Головною умовою для активізації людей похилого віку є забезпечення їм можливості вільно пересуватися і, отже, займатися різними справами як удома, так і поза межами дому.

На жаль, як зазначає Є. Холостова, сучасний світ не сприяє соціальній інтеграції старих людей. Існуючі спроби суспільства полегшити людям похилого віку заключний етап їхнього життя здебільшого раціональні, вони вичерпуються такими заходами, як пенсійне законодавство, медичні послуги, будинки для старих людей і т.ін. Виникає парадоксальна ситуація, коли медицина має на меті продовження життя, а сфера цінностей, що включають новий досвід людства, не гарантує людям похилого віку почуття соціальної корисності.

Отже, у сучасному суспільстві повинні бути створені механізми, що дозволяли б стимулювати соціально змістовну діяльність осіб літнього віку для побудови ними нового життєвого укладу, пошуку нових шляхів включення в суспільство з урахуванням особистісних інтересів, освоєння нових соціальних ролей, особливої актуалізації прагнення бути корисним і потрібним людям і тим самим затримати процес руйнування особистості.

Література

1. Краткий словарь по социологии/ сост. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 272 с.
2. Айриян А.П. Социальные аспекты геронтологии. – Ереван: Айастан, 1989. – 175 с.
3. Краснова О.В., Лидерс А.Г. Социальная психология старения. – М.: Академия, 2002. – 288 с.
4. Панина Н.В. Роль семьи в проведении досуга пенсионеров и их социальной адаптации // Геронтология и гериатрия: Пожилой человек, медицинская и социальная помощь: сб. статей. – К.: Институт геронтологии, 1982. – С.156 – 160.
5. Холостова Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми. – М.: Дашков и К, 2002. – 296 с.
6. Александрова М.Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии. – Л.: ЛГУ, 1974. – 135 с.
7. Социальная геронтология: современные исследования. Реферативный сборник. – М.: РАН ИНИОН, 1994. – 135 с.

УДК 371.134+378.937+378.126+374.6

І.М. Мельничук

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГІВ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. У статті розглядається роль тренінгової роботи у формуванні толерантності майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: толерантність соціальних працівників, тренінги.

Анотація. В статті розглядається роль тренінгової роботи в процесі формування толерантності майбутніх соціальних працівників.

Ключевые слова: толерантность социальных работников, тренинги.

Annotation. The article deals with the role of training work while forming tolerance in social workers.

Key words: social workers' tolerance, educational trainings.

Постановка проблеми. Аналіз результатів розвитку педагогічної науки і практики показує наявність прогресивних змін в освіті, які відображають творчий пошук найбільш ефективних форм організації і технологій навчання. Все більше країн активно запроваджують педагогіку толерантності у свій освітній простір, державно-суспільне життя, розглядають її як невід'ємний засіб взаєморозуміння.

Сьогодні перед національною освітою постає завдання виховати особистість, яка спроможна творчо мислити, вільно орієнтуватись в реаліях сучасного життя, вибудовуючи власну поведінку на соціально схвалюваних засадах. Особливої актуальності ця проблема набуває в період докорінних суспільних перетворень, зламу монопольно-ідеологічних концепцій, утвердження гуманних взаємовідносин між людьми. Організований педагогічний вплив, спрямований на прийняття майбутнім фахівцем моральних норм і правил, формування певних якостей, таких, як відповідальність, милосердя, толерантність, має особливу вагомість у підготовці соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє дійти висновку, що проблема виховання толерантності була предметом дослідження багатьох учених і педагогів. Зокрема, сутнісно-змістові характеристики поняття толерантності як психічного явища вивчав І. Гриншпун [4]; різні аспекти педагогіки толерантності розглядали О. Безкоровайна [1] та Я. Береговий [2]; толерантність як принцип соціальної роботи досліджував Т. Шеляг [8]; оволодіння засадами толерантності у студентському середовищі обґрунтовувала Л. Завірюха [6]; формування толерантності як професійної якості особистості вчителя визначала О. Матієнко [7].

Невирішеними частинами загальної проблеми залишилися методико-теоретичні засади виховання толерантності шляхом застосування педагогічних інновацій, зокрема, навчальних тренінгів.

Мета статті полягає в окресленні стратегій розвитку толерантності майбутніх соціальних працівників засобами тренінгів.

Виклад основного матеріалу. Толерантність, як одна з норм поведінки людини, набуває все більшого визнання в сучасному світі, що викликає певний інтерес до визначення сутності цього поняття, винайдення ефективних форм і методів виховання толерантної особистості.

Так, у великому енциклопедичному словнику толерантність (від лат. *Tolerantia* – терпимість) визначається як терпимість до чужої думки, вірувань, поведінки. Тобто за основу береться згода сприйняти щось (духовне, морально-ідейне, етико-естетичне, релігійне) навіть за умов виникнення суперечності зі світоглядними установками того, хто сприймає. Толерантність можна розуміти як особистісну або суспільну характеристику, яка ґрунтується на усвідомленні того, що світ і соціальне середовище багатомірні, тому мають право на існування відмінні погляди і переконання. Внутрішня суперечність толерантності як моральної цінності полягає у поєднанні, з одного боку, особистої автономії індивіда, який має свою волю і мотивацію своїх учинків, а з іншого – моральної нормативності, де відповідні вимоги мають абсолютну владу.

Толерантність можна розглядати в контексті таких понять, як сприйняття, розуміння, визнання, що передбачає здатність бачити світ одночасно з двох точок зору: власної та іншої; бачити людину як носія альтернативних цінностей, іншої логіки мислення, відмінних форм поведінки, а також усвідомлення свого права відрізнятись від інших людей.

16 листопада 1995 року на XXVII сесії Генеральної конференції держав-членів ЮНЕСКО одностайно прийнято Декларацію принципів толерантності – основоположний міжнародний документ, в якому її сутність розкривається як „повага, прийняття та правильне розуміння всієї

багатоманітності культури, форм самовияву і прояву” [5]. Відтоді ця дата відзначається як Міжнародний День толерантності. Згодом ООН проголосила 2000 - 2010 роки Декадою Культури ненасилля. „Толерантне ставлення один до одного, солідарність, діалог і взаєморозуміння, – говориться в Декларації – повинні стати нормою поведінки і дій усіх людей без винятку, соціальних груп, політичних партій, громадських організацій і рухів, адже толерантність є не тільки важливим принципом, а й необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку людства”. Особлива увага звертається на те, що толерантність – це не поступка чи потурання, а насамперед „активне ставлення до дійсності, що формується на основі визнання універсальних прав і свобод людини” [5]. При цьому наголошується, що таке тлумачення не передбачає відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це вміння краще розуміти себе та інших, вступати з ними в контакт, взаємодіяти без примусу, виявляти повагу і довіру.

Отже, толерантність – це одна з можливих реакцій на різноманітність, що є протиположною щодо зіткнення з поглядами та вчинками, які значно відрізняються від власних. Особливого значення набуває соціокультурна толерантність, що є ознакою впевненості особи у собі й усвідомлення надійності своїх позицій. Цей тип толерантності виявляється у прагненні досягти взаємної поваги, розуміння й узгодженості різнорідних інтересів і поглядів без застосування тиску, переважно методами роз’яснення, переконання та інтерактивної взаємодії.

Толерантність є необхідною умовою успішної адаптації особистості до нових нестандартних умов. Можна виділити два аспекти толерантності:

- зовнішня толерантність (до інших) – переконання, що вони можуть мати свою позицію, здатні розглядати факти та явища під різними кутами зору, враховуючи різні чинники;
- внутрішня толерантність (до невизначеності) – здатність до прийняття рішень і роздумів над проблемою, навіть якщо невідомі всі факти і можливі наслідки.

Аналізуючи змістову сутність толерантності, І. Гріншпун виокремлює параметри, які розкривають толерантність як певну характеристику індивіда, а саме:

- об’єктність толерантності, що відображається у диференційованому прояві ставлення стосовно різних об’єктів і впливів різного типу;
- діапазон толерантності, який передбачає умовне позначення міри толерантності, як індивідуальної характеристики і визначається через кількість допустимих впливів;
- фокус толерантності, який є типологічною характеристикою, яка позначає стилістичну близькість одного з двох вище названих полюсів або їх можливий баланс;
- стійкість толерантності, що відображає її часову характеристику;
- динамічність толерантності, тобто мінливість діапазону в часі та параметри цієї мінливості. Толерантність не статична, і процесуальний аспект припускає, по-перше, принципову скінченність, по-друге, динаміку з можливою зміною акцентів в плані наближеності до полюсів дихотомічної шкали [4, с. 34].

Якщо говорити про толерантність як характеристику індивіда, то можна виділити два її аспекти: толерантність як тенденцію (потребу) і толерантність як можливість (здібність). У будь-якому випадку толерантність особистості можна сформувати і розвинути.

Визначимо основні аспекти формування толерантності, а саме:

1. Формування самосвідомості через зміст освіти та виховання, використання певних методів навчання й виховання, що розвивають навички толерантної поведінки. Формується толерантна самосвідомість, цінності толерантного спілкування, соціальні установки.

2. Виховання почуттів за допомогою співпереживання, співчуття або протиставлення, тобто навчання соціальним навичкам, які перебувають в основі цього процесу, має здійснюватись на раціональному, емоційному та духовному рівнях. Головним компонентом тут є глибокі знання про толерантність, загальна спрямованість на формування навичок толерантної поведінки та розв’язання конфліктів. Знання про толерантність допомагає переконати майбутніх соціальних працівників у доцільності його рішень, сприяє рефлексії наслідків учинків, розуміння меж толерантності, а також систематизує інформацію про можливі й необхідні альтернативні дії.

Там, де мова йде про людську свідомість, ціннісні орієнтації, мораль і поведінку, беззаперечно, до числа вирішальних чинників належить освіта. Тому навчальним закладам належить роль провідних соціальних інституцій, які зобов'язані сприяти формуванню гуманістичного світогляду, вихованню толерантності, ціннісного ставлення до кожної людини. Опановуючи соціальне, природне, культурне середовище, використовуючи його виховні можливості й „приспосовуючи” його до потреб особистості, освітній заклад має стати виховним простором, де відбувається паритетна взаємодія викладача і студента.

Педагогіка толерантності ґрунтується на терплячому, уважному ставленні до переконань інших людей, є одним із засобів розв'язання проблем особистості та вирішення конфліктних ситуацій. Однак самі лише знання не є достатньо потужним стимулом до прояву толерантної поведінки у певних конфліктних ситуаціях. З цією метою необхідно розвивати в майбутнього працівника соціальної сфери певні здібності, які посилюють його схильність до толерантного ставлення та здійснення відповідних дій. До них належать:

- уміння вести діалог, спілкуватися, емпатійно вислуховувати іншого, впевнено висловлювати свої погляди, відстоювати права тощо;
- уміння об'єктивно дивитись на проблему й визнавати позицію іншого;
- уміння користуватися моделями конструктивного й демократичного розв'язання конфліктів тощо.

Означені знання й здібності можуть удосконалюватися, тому з цією метою необхідно:

- готувати студентів до того, щоб вони розглядали непорозуміння як звичайне життєве явище, навчати долати суперечності шляхом спілкування;
- знайомити їх з особливостями переваг і недоліків участі в конфліктних ситуаціях, надаючи, таким чином, можливість кожному індивіду контролювати свою поведінку;
- ініціювати виховні процеси шляхом моделювання конфліктних ситуацій з метою пошуку оптимальних варіантів їх розв'язання за умови дотримання толерантної поведінки;
- інформувати про наслідки толерантності й відсутності цієї якості;
- знаходити альтернативні способи врегулювання конфліктів і навчати застосовувати їх у реальних ситуаціях.

Вивчення методико-теоретичних засад виховання толерантності у студентів потребує аналізу таких передумов розвитку цієї моральної властивості особистості, як:

1. Самопізнання, що необхідне для корекції власної поведінки в складних, кризових ситуаціях і в повсякденному житті. Аналіз результатів самопізнання передбачає сформованість у студентів таких умінь, як ідентифікація (ототожнення себе і своєї поведінки з іншими) та рефлексія – здатність зосередитись і проаналізувати самого себе.

2. Самооцінка, від якої залежать взаємини студента з оточенням, його самокритичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач.

3. Знання потенційних труднощів (інтелектуальних, мотиваційних, моральних, емоційних) і бар'єрів (психологічних, психофізіологічних, специфічних) спілкування та вміння їх долати, самовдосконалюючи свій комунікативний потенціал і будуючи свої взаємини з іншими на принципах взаєморозуміння, співпраці, неконфліктності, глибокої емпатійності.

4. Демократична освіта і культура без упереджень і стереотипів, на основі партнерства, співпраці та взаєморозуміння є засобом впливу, запорукою утвердження й активним чинником оволодіння навичками толерантності.

5. Наслідування студентами кращих зразків спілкування, взаємин, манер і толерантної поведінки.

Як зазначає Б. Вульф, процес виховання толерантності передбачає цілеспрямовану організацію позитивного досвіду толерантності, тобто створення простору прямої чи опосередкованої взаємодії з іншими за поглядами чи поведінкою людьми, їх спільностями, іншими словами – співіснування відмінностей [3, с. 12].

Виховання толерантної особистості нового часу підвладне лише педагогові з високим інноваційним потенціалом, що визначається як сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості, яка демонструє готовність удосконалювати педагогічну діяльність.

В інноваційний потенціал педагога також включається бажання та можливість розвивати свої інтереси та уявлення, шукати власні нетрадиційні розв'язки проблем, які виникають, сприймати і креативно втілювати в уже існуючі нестандартні підходи у навчанні. Для успішної роботи в галузі інноваційної педагогіки необхідні наступні характеристики:

- відкритість особистості до нового, що базується на толерантності та гнучкості мислення;
- культурно-естетичний розвиток і досвідченість, що передбачає інтелектуальну та емоційну розвинутість і високий рівень фахової грамотності педагога;
- творча здатність генерувати нові ідеї, проектувати та моделювати їх у практичних формах, у конкретній діяльності [7, с. 26].

Щоб виховати толерантну особистість, необхідні зусилля з обох сторін на рівні „викладач – студент”. Толерантність кожного викладача починається з професіоналізму, високого рівня педагогічної культури, педагогічної майстерності, певної навчально-методичної свободи. Характеризуючи шляхи оволодіння засадами толерантності у студентському середовищі, Л.Завірюха зазначає, «не так суттєво, за якою методикою працює педагог, яку структуру занять він обирає, головне – вплив на свідомість, духовно-етично-культурні та фахові здобутки студента як кінцевий результат навчально-виховного процесу» [6, с. 78].

Серед педагогічних технологій, які спрямовані на розвиток толерантності, виділяють такі, що є особистісно-орієнтованими, рефлексивними, мають діалогічне підґрунтя і реалізуються через вплив безпосереднього соціального оточення. Найбільш оптимальною педагогічною технологією, що відповідає цим вимогам, є технологія інтерактивного навчання, а саме використання навчальних тренінгів.

Термін „інтерактив” (з англ. *Interact*, де „*inter*” – взаємний і „*act*” – діяти) означає здатність до взаємодії, діалогу. Відтак інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, методичну мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен, студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, а навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників.

Інтеракцію можна трактувати, як активну взаємодію між суб'єктами навчального процесу, а використання інтерактивних методів навчання – як способи цілеспрямованої посиленої взаємодії викладача і студентів, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого життєвого досвіду з метою створення оптимальних умов підготовки майбутнього фахівця. Складовими структури інтерактивного навчання є полілог, діалог, мислєдіяльність, смислотворчість, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія тощо. Тому інтерактивна педагогічна взаємодія в умовах навчальних тренінгів характеризується високим рівнем інтенсивності спілкування її учасників, їх комунікації, цілеспрямованою рефлексією студентами своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. Тренінг допомагає зробити кожного студента активним учасником навчального процесу і спрямований на зміну й удосконалення моделей поведінки та діяльності майбутніх соціальних працівників.

Навчальний тренінг – це навчання шляхом набуття і осмислення життєвого досвіду, який моделюється у груповій взаємодії людей. Тренінг не зводиться до передавання знань і вмінь у незмінному вигляді, він передбачає створення можливості прямого зіткнення з реальністю, яка вивчається, навчання на власному досвіді. Наприклад, тренінг спілкування спрямовується на здобуття знань, умінь і навичок, корекцію та формування установок, що необхідні для успішного спілкування у різних сферах життєдіяльності й толерантної міжособистісної взаємодії. Завдяки практичному тренінгу в різних ситуаціях спілкування, які моделюються викладачем, студенти краще усвідомлюють свої помилки, у них розвивається здатність адекватно оцінювати себе й інших людей, відбувається зняття бар'єрів спілкування і руйнація стереотипів, які перешкоджають продуктивному спілкуванню.

Такі засоби тренінгу, як психодрама, або соціодрама, що являє собою соціально-психологічний театр, дозволяє відпрацьовувати вміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати стан людини з метою побудови толерантних взаємовідносин.

Часто у тренінгу використовуються рольові ігри, які спрямовані на відтворення і засвоєння суспільного досвіду самоуправління поведінкою, дозволяють здійснювати виховання толерантної поведінки за рахунок розробки спеціальних ігрових ситуацій, що створюють можливість студентам набути практичного досвіду перебування в групі з відмінними поглядами і переконаннями, проаналізувати свої стереотипи й упередження, критично оцінювати рівень своєї толерантності щодо різних людей.

В основі навчальних тренінгів мають бути наступні принципи:

1. Моделювання ситуацій ґрунтується на основі новизни, що створює умови невизначеності, множинності „ступенів свободи”, а відтак є важливою передумовою активізації креативності.

2. У штучно створених умовах ігрової взаємодії студент може виявити свої творчі, інтелектуальні, професійні, комунікативні здібності, звільнитися від внутрішнього напруження, виявити свої ціннісні орієнтації тощо. Це своєрідна підготовка до можливих форм поведінки на заданому рівні, що не передбачає їх негайного практичного використання. У тренінговій грі майбутній соціальний працівник вчиться орієнтуватися і долати труднощі, з якими може зустрітися в реальному житті, тому межа між ігровим і реальним світом стає умовною. Відтак ігрову діяльність під час тренінгу можна вважати одним із головних факторів соціалізації особистості, зокрема у набутті особистісного досвіду толерантної поведінки.

3. Позитивний обернений зв'язок, що передбачає сприйняття всіх подій під час тренінгу, як певну реальність, без критики. Такий підхід є вагомим фактором формування толерантної поведінки студентів.

4. Ретроспективна побудова паралелей між змістом заняття і життєвим досвідом учасників. Такий підхід відрізняє навчальний тренінг від класичної для психологічних тренінгів вимоги перебувати у ситуації „тут і зараз”. Основне завдання такого підходу – дати студентам можливість зрозуміти, які вміння розвивались, які особистісні якості активізувались і як усе це пов'язується з життям учасників за межами тренінгу.

5. Широке використання засобів візуальної і пластичної експресії, що сприяють розвитку творчого мислення та уяви і сприяють відмові від шаблонності та стереотипів у майбутній професійній діяльності.

Отже, в навчальному середовищі в умовах навчального тренінгу, де відбувається обмін ідеями, думками, де ведеться навчання і спілкування, толерантність має стати нормою поведінки та взаємоповаги суб'єктів навчально-виховного процесу.

Висновок. Таким чином, толерантність – це інтегративна моральна категорія, що характеризує терпиме ставлення до альтернативних поглядів, думок, міркувань, вірувань і передбачає вміння конструктивно розв'язувати конфлікти, долати суперечності, контролювати власну поведінку. Найбільш ефективним шляхом до виховання толерантної особистості майбутнього соціального працівника є впровадження навчальних тренінгів, які спираються на певну програму, стратегію, базуються на відповідній концепції і принципах впровадження.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розробка тренінгових програм і педагогічних ситуацій для впровадження їх у навчально-виховних процес підготовки фахівців соціальної сфери у вищій школі.

Література

1. *Безкоровайна О.В.* З педагогікою толерантності в третє тисячоліття // Педагогіка толерантності. – 2003. – №3. – С. 4 – 11.
2. *Береговий Я.А.* Педагогіка толерантності // Педагогіка толерантності. – 2003. – №1. – С. 4 – 8.
3. *Вульффов Б.З.* Воспитание толерантности: сущность и средства // Внешкольник. – 2002. – №6. – С. 12 – 16.
4. *Гриншпун И.Б.* Понятие и содержательные характеристики толерантности (к вопросу о толерантности как психическом явлении) // Толерантное сознание и формирование толерантных

отношений (теория и практика): Сб. науч.-метод. ст. – 2-е изд. – М.: Издательство Московского психолого-социального института, 2003. – 368 с.

5. Декларація принципів толерантності (проголошена та підписана 16 листопада 1995 року) // Віче. – 2002. – №1. – С. 53 – 60.

6. *Завірюха Л.А.* Оволодіння засадами толерантності у студентському середовищі // Педагогіка толерантності. – 2003. – №2. – С. 76 – 87.

7. *Матієнко О.* Принципи формування толерантності як професійної якості особистості вчителя // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2005. – №3. – С. 25 – 29.

8. *Шеляг Т.В.* Толерантность как принцип социальной работы // Российский журнал социальной работы. – 1995. – №2. – С. 18 – 25.

УДК 37.013.42

І.О. Ніколаєску

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА ФУНКЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО ІМІДЖУ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

***Анотація.** У статті розглядається питання впливу іміджу спеціаліста соціальної сфери на здоров'я як суб'єктів навчального процесу, так і самого фахівця.*

***Ключові слова:** професійно-особистісний імідж спеціаліста соціальної сфери, здоров'язберігаюча функція.*

***Аннотация.** В статье рассматривается вопрос влияния имиджа специалиста социальной сферы на здоровье как субъектов образовательного процесса, так и самого специалиста.*

***Ключевые слова:** профессионально-личностный имидж специалиста социальной сферы, здоровьесберегающая функция.*

***Annotation.** The article deals with the social sphere specialists' influence on the educational process subjects as on the teacher himself.*

***Key words:** personal image of social worker, health preserving function.*

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в нашій країні, обумовили появу цілої низки проблем у системі освіти. Навчальні заклади та спеціалісти, які в них працюють, виконуючи соціальні замовлення, повинні забезпечувати не лише надання певних знань, а й гарантувати психологічну та фізичну безпеку суб'єктів навчального процесу, що й обумовлює високі вимоги до професіоналізму та соціальної компетентності педагогів з питань здоров'язбереження.

Високі вимоги покладені і на соціальних педагогів, основним призначенням соціально-педагогічної діяльності яких є сприяння самореалізації кожної людини, розвитку ресурсів для задоволення індивідуальних, групових, національних потреб і запитів, створення сприятливих умов для життєдіяльності й захисту всіх прав людини. Щоб бути конкурентноспроможним на ринку праці, сучасному соціальному педагогу потрібно бути психологічно, морально, соціально, соматично і фізично здоровим, при цьому зберігаючи працездатність та творче довголіття. Але як показує практика, більшість спеціалістів не мають належного здоров'я і, таким чином, не створюють про себе думку як про особистість, яка випромінює позитив, радість та комфорт у процесі спілкування.

Вирішення даної проблеми, на нашу думку, полягає в зміні соціального педагога власного погляду на свій імідж та професійну діяльність. Від характеру професійної діяльності соціального педагога, його особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, життєвих переконань, які він сповідує, залежатиме не лише якість професійної діяльності, але й характер взаємовідносин у колективі, атмосфера, у якій відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія.